

Kulturdepartementet

103 33 Stockholm

Diariennr: Ku2016/01696/DISK

YTTRANDE ÖVER BETÄNKANDE KRAFTSAMLING MOT ANTIZIGANISM, SOU 2016:44

Sammanfattning

Civil Rights Defenders välkomnar betänkandet i sin helhet och ser positivt på de framtagna rekommendationerna om hur arbetet mot antiziganism ska förstärkas. Vi delar kommissionens uppfattning om att regeringen, tydligare än idag, behöver använda sin styrande makt och de medel som står till buds för att kränkningar av romers mänskliga rättigheter ska upphöra. För att Sverige fullt ut ska leva upp till sina internationella åtaganden att respektera och garantera mänskliga fri- och rättigheter menar Civil Rights Defenders dock att utredningens förslag måste kompletteras med ett antal åtgärder. Vi har granskat utredningens förslag och bakomliggande resonemang utifrån Sveriges internationella åtaganden att respektera och garantera mänskliga fri- och rättigheter.

Erkännande och synliggörande

Vitboken och dess erkännande av övergrepp och kränkningar av romer under 1900-talet har varit en viktig utgångspunkt för regeringens arbete med romers mänskliga rättigheter idag. Civil Rights Defenders ställer sig positiva till kommissionens förslag att erkännandet måste följas av en officiell ursäkt från statsministern för de historiska övergrepp som romer har utsatts för. Kommissionen mot antiziganism kunde dock gått längre i fråga om erkännande; det är enligt Civil Rights Defenders viktigt att en officiell ursäkt kompletteras med någon form av ekonomisk kompensation för att konkret markera ansvarstagande. Ett exempel på hur detta kan göras är Norge där

romer har tillerkänts både individuell och kollektiv ersättning för de människorättsbrott som de har utsatts för.

Vitboken måste även få en bred spridning för att synliggöra den antiziganistiska historia som ligger till grund för dagens situation för romer. För att den ska nå ut till så många som möjligt och få ett ordentligt genomslag bör den även kunna beställas kostnadsfritt.

Civil Rights Defenders välkomnar kommissionens förslag att regeringen bör tillse att den 2 augusti högtidlighålls som minnesdag för Förintelsen av romer under andra världskriget, men menar att det är viktigt att Förintelsen av romer även ges utrymme och uppmärksammas i samband med den internationella minnesdagen för Förintelsens offer.

Förhindra kränkningar av romers mänskliga rättigheter

Civil Rights Defenders instämmer med kommissionen att rättsliga processer är en verkningsfull metod för att motverka antiziganism och bryta strukturella normer. Vi tillstyrker således kommissionens förslag att regeringen bör verka för att Diskrimineringsombudsmannen, DO, i högre utsträckning utreder anmälningar om diskriminering men vill även understryka vikten av att det skapas reella möjligheter också för drabbade individer och andra samhällsaktörer, bland annat inom civilsamhället, att driva diskrimineringsfall. För att detta ska bli möjligt i praktiken krävs att regeringen avsätter betydligt större ekonomiska resurser än idag.

DO, har i uppdrag att utöva tillsyn över att diskrimineringslagen följs, men diskrimineringslagen omfattar inte diskriminering inom viktiga statliga organ, som polis, kriminalvård, åklagarväsende och domstolar. Detta medför att diskrimineringsombudsmannen idag inte kan tillgodose behovet av skydd mot diskriminering inom samhällsområden där romer idag ofta upplever problem, till exempel ett rättsligt skydd mot registrering på etnisk grund.

För att komma tillrätta med denna allvarliga brist anser Civil Rights Defenders att regeringen bör se över diskrimineringslagens tillämpningsområden och omfattningen av Diskrimineringsombudsmannens uppdrag. DO bör till exempel ges befogenhet att driva fall juridiskt som grundar sig på annan

lagstiftning än diskrimineringslagen, till exempel internationella rättighetsnormer, såsom Europakonventionen, EKMR.

Civil Rights Defenders tillstyrker att kommissionens förslag att återstående frågor om Skånepolisens register bör redas ut. Människor som har registrerats undrar varför de har funnits med i ett brottsbekämpande register när de inte har någon koppling till kriminalitet. Dessa människor måste få tillfredställande svar och upprättelse inte minst för att påverka den stora förtroendeklyftan mellan romer och myndigheter och för att säkerställa romers mänskliga rättigheter. Vi anser även att det så kallade Kringresanderegistret måste tas bort, vilket är ett krav som har framställts av personer som ingår i registret.

Civil Rights Defenders tillstyrker kommissionens förslag att regeringen bör verka för att anmälningar till polisen om hatbrott i större utsträckning utreds och lagförs. Behovet av åtgärder visar sig inte minst i BRÅs senaste rapport om hatbrott där det konstateras att av de 287 antiromska anmälningar som identifierades år 2014 var endast 3% personupklarade i april 2016. En utredning hade bedrivits i 55% av ärendena medan någon utredning aldrig ens påbörjades i 45% av fallen. Detta är i synnerhet oroväckande med tanke på den senaste tidens ökning av antiziganistiska uttalanden, som tycks ha passerat obemärkta. Här ska det även understrykas att utsatta romska EU-medborgare i hög grad utsätts för hatbrott men att dessa händelser sällan anmäls.

Utsatta EU-medborgare

Civil Rights Defenders tillstyrker kommissionens förslag att ratificera protokoll 12 till EKMR och tilläggsprotokollet till Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter men vill understryka att arbetet med romers mänskliga rättigheter inte endast kan omfatta de romer som är svenska medborgare. Vi vill påpeka att en stat som har ratificerat aktuella människorättsinstrument är skyldig att garantera dessa rättigheter för alla som befinner sig i landet, oavsett medborgarskap eller legal status enligt bindande människorättsnormer. I Sverige lever idag en stor grupp romer som är medborgare i andra EU-länder. Många av de romer som lever i utsatthet i Sverige nekas konsekvent tillgång till grundläggande mänskliga rättigheter

som tillgång till vatten och sanitet, sjukvård, utbildning och skydd mot godtyckliga avhysningar.

Civil Rights Defenders har tidigare uppmärksammat kunskapsluckor avseende de folkrättsliga skyldigheterna gentemot utsatta unionsmedborgare bland såväl makthavare som andra samhällsaktörer. Vi välkomnar merparten av förslagen riktade till regeringen men anser att utredningen saknar rekommendationer riktade mot kommunerna. Detta är en stor brist eftersom det är på kommunal nivå den stora utmaningen ligger, samtidigt som kommunerna har möjligheten att göra skillnad lokalt. Civil Rights Defenders har identifierat ett behov av konkreta riktlinjer hos kommunerna för att dessa ska kunna hantera utmaningarna i enlighet med Sveriges internationella åtaganden om mänskliga fri- och rättigheter. Vi föreslår att regeringen och kommunerna tar del av de slutsatser som vi har publicerat i rapporten "Utsatta unionsmedborgare i Sverige" tillsammans med vår handlingsplan för kommuner "Utsatta EU-medborgare" i det fortsatta arbetet mot antiziganism på både nationell och lokal nivå.

Vi vill även påminna om aktuella rekommendationer från FN:s människorättskommitté där man uttrycker oro över romers begränsade tillgång till bostad såväl som utbildning, sysselsättning och sjukvård i Sverige och även över utsattheten för romer från andra EU-länder. Regeringen uppmanades att vidta alla nödvändiga åtgärder för att tillförsäkra romer tillgång till samhällstjänster utan diskriminering och att identifiera sätt att underlätta sådan tillgång. Vi vill särskilt understryka att många av rättigheterna under EKMR och Konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter är omedelbara och tillåter enbart avvikelser i relation till statens kapacitet och den allmänna levnadsstandarden. Utifrån våra internationella åtaganden har Sverige en långtgående skyldighet att garantera konventionernas innehåll och begränsat utrymme att tolka dessa rättigheter på något annat sätt än så som de uttrycks hos de övervakande organen.

Effektivare arbete mot antiziganism

Antiziganismen är djupt rotad i samhällets strukturer vilket leder till att romer inte får sina grundläggande rättigheter tillgodosedda. Civil Rights Defenders instämmer i kommissionens bedömning att kunskap om antiziganismens

omfattning och konsekvenser inte har fått tillräckligt genomslag i fråga om hur myndigheter bedriver sina verksamheter. Vi menar dock att regeringen i sin myndighetsstyrning bör vara försiktiga med att fokusera på åtgärder som specifikt motverkar antiziganism. Det är givetvis nödvändigt att öka kunskapen om antiziganism och dess konsekvenser men det finns en risk att gruppsspecifika åtgärder och lösningar i sig resulterar i stigmatiserande lösningar som reproducerar antiziganism. För att undvika återupprepning av särskiljande behandling av romer menar Civil Rights Defenders att regeringen bör inkludera bekämpandet av antiziganism i det nationella arbetet mot strukturell diskriminering och rasism.

Civil Rights Defenders har identifierat en bredare brist i fråga om kunskap om mänskliga rättigheter hos statsanställda tjänstemän. Med hänsyn till detta anser vi att det finns ett behov av introduktions- och fortbildning för statstjänstemän om de mänskliga fri- och rättigheter som Sverige har förbundit sig till. På uppdrag av regeringen har Uppsala universitet tagit fram en introduktionskurs för att öka kunskapen om de mänskliga rättigheterna och deras innebörd för att statligt anställda ska känna igen situationer där rättighetsfrågor aktualiseras inom den egna yrkesövningen. Idag är denna kurs frivillig men Civil Rights Defenders menar att regeringen borde se över möjligheten att göra kursen obligatorisk för anställda inom den offentliga förvaltningen.

John Stauffer
Chefsjurist